

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Бойка Віталія Володимировича «Формування господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами і темами

Активізація торговельних відносин України з країнами ЄС відповідно до умов всеосяжної та поглибленої зони про вільну торгівлю характеризується переважанням в структурі українського експорту продукції агропромислового комплексу та харчової промисловості (понад 30%) і збільшенням за останні роки експортних поставок вітчизняної сільськогосподарської продукції європейським споживачам. Сприятлива зміна зовнішніх чинників обумовлює посилення ролі аграрного сектора як одного з ключових напрямів структурної інтеграції нашої країни до ЄС. Разом з тим, важливим аспектом залишається й підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на внутрішньому ринку. Попри збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції актуальною є проблема її перероблення, забезпечення вищої доданої вартості та відповідної якості.

Економічні та фінансові проблеми, які внаслідок поглиблення кризових явищ в Україні загострилися у сільському господарстві, обумовлюють актуальність розробки і впровадження ефективних інструментів антикризового управління сільськогосподарським сектором, що є важливою компонентою економічної безпеки держави з цільовою функцією реалізації національних інтересів у просторово-секторальному вимірі, базовими детермінантами якої є нарощення обсягів та рентабельність виробництва

сільськогосподарської продукції, підвищення її якості та ступеня переробки, галузева диверсифікація, а також досягнення оптимального рівня соціального розвитку. Таким чином, завдання формування господарського механізму розвитку сільських територій з урахуванням критеріїв економічної безпеки є актуальним, має теоретичне та прикладне значення.

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані дисертантом в процесі активної участі у розробці наукових тем:

- Національного інституту стратегічних досліджень «Проект щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України» (номер державної реєстрації 0117U004190), де автором розроблено стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності АПК України; «Пріоритети реформування державної регіональної політики» (номер державної реєстрації 0115U003113) - автором обґрунтовано стратегічні напрями покращення інституційного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій; «Економічний розвиток України та економічна безпека держави» (номер державної реєстрації 0115U003109) - удосконалено інструменти та механізми подолання дисбалансів розвитку вітчизняного АПК в умовах ведення воєнних дій на Донбасі; «Перспективи та загрози розвитку реального сектору економіки України в умовах макроекономічної нестабільності» (номер державної реєстрації 0116U001482) - запропоновано заходи щодо підвищення ефективності функціонування АПК України в умовах макроекономічної нестабільності та євроінтеграції; «Державна політика розвитку та реформування реального сектора економіки України у забезпеченні відновлення економічного зростання» (номер державної реєстрації 0117U004184) - розроблено стратегічні напрями та пропозиції щодо зміцнення продовольчої безпеки України в умовах євроінтеграції;

- Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в місті Львові «Формування господарського механізму розвитку сільських територій та вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України» (номер державної

реєстрації 0116U004401), де автором розроблено пропозиції щодо вдосконалення господарського механізму розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки держави;

- Львівського національного аграрного університету «Організаційно-економічний механізм забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та села» (номер державної реєстрації 0116U003176) - автором запропоновано інструменти та механізми реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки у сфері розвитку сільських територій;

- Львівського торговельно-економічного університету «Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0115U004165) - автором розроблено рекомендації щодо вдосконалення бюджетно-фінансового забезпечення вирівнювання дисбалансів просторово-територіального розвитку держави;

- Бердянського університету менеджменту і бізнесу «Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0111U004341) - обґрунтовано структурні характеристики дестабілізуючого середовища розвитку соціально-економічних систем.

Основні наукові результати, одержані автором, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності

Мета дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави, обумовила теоретичну і методологічну спрямованість дослідження. Отримані результати, сформульовані висновки, теоретичні положення та прикладні рекомендації ґрунтуються на

опрацюванні значного обсягу статистичного матеріалу, використанні сучасних методів дослідження, узагальненні світового досвіду розвитку сільських територій у контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки.

Наукові положення та висновки дисертації є достовірними та належним чином обґрунтовані, що забезпечується фаховим використанням методів: історичного пізнання (п. 1.1); індукції та дедукції (п. 1.2); аналізу та синтезу (п. 1.3); наукового узагальнення (п. 1.2, п. 1.3, п. 2.2); структурно-функціонального (п. 2.1); систематизації (п. 2.2); абстрактно-логічного (п. 2.3); порівняльного аналізу (п. 3.1); експертного опитування (п. 3.1, п. 3.2, п. 3.3, п. 3.4); економічної діагностики (п. 3.3); головних компонент (п. 2.2, п. 3.4); статистичного групування (п. 3.1, п. 3.2, п. 3.3, п. 3.4); стратегічного аналізу (п. 4.1); системного проектування (п. 4.2, п. 5.2); стратегічного управління (п. 4.3); економетричного моделювання (п. 5.3).

Для досягнення мети визначено структурні особливості, місце та роль господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави; ідентифіковано складові економічної безпеки розвитку сільських територій; виявлено сучасні тенденції розвитку сільських територій у просторово-територіальному та динамічному вимірах, окреслено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози ресурсного середовища економічної безпеки розвитку сільських територій; проведено групування сільських територій за критеріями економічної безпеки; обґрунтовано стратегічні пріоритети удосконалення інституційного базису безпеки функціонування господарського механізму розвитку сільських територій.

Це дозволило дисертанту обґрунтувати науково нові положення та рекомендації, серед яких відзначимо найбільш вагомі:

- розроблено методологічні засади удосконалення господарського механізму розвитку сільських територій, що уможливлюють реалізацію безпекових функцій держави (с. 104), зокрема подолання дисбалансів і вирівнювання диспропорцій просторово-територіального розвитку,

узгодження суспільних інтересів і розв'язання соціально-економічних суперечностей, зміцнення продовольчої безпеки держави в контексті сталого розвитку (п. 1.3, с. 105-108);

- удосконалено понятійно-категорійний апарат дослідження через нове змістовне наповнення автором поняття «сільська територія», розширене трактуванням позаміських частин регіону як складних соціально-економічних систем, метою функціонування яких є задоволення потреб та інтересів сільського населення, подолання просторово-територіальних дисбалансів економічної безпеки, збереження природних екосистем і становлення процесів сталого розвитку держави, що дозволило розглядати розвиток сільських територій об'єктом державної безпекової політики, найголовнішою метою якої є реалізація соціальних інтересів суспільства, громад і особи (п. 1.2, с. 81-83);

- типологізовано загрози функціонуванню господарського механізму розвитку сільських територій на основі структурно-функціонального підходу, який дозволив ідентифікувати загрози за такими системними ознаками: 1) недосконалість інституційного середовища; 2) посилення ірраціоналізму ведення господарської діяльності; 3) зниження економічного добробуту сільського населення; 4) деградація соціальної сфери; 5) погіршення демографічної ситуації; 6) руйнація логістичної інфраструктури; 7) загострення екологічних дисбалансів (п. 2.1, с. 132). Такий підхід до класифікації загроз дозволив автору детальніше відобразити їхню структуру, проаналізувати причини виникнення та окреслити наслідки прояву, що подано у вигляді графічного і табличного матеріалу (підрозділ 2.1, с. 134-146);

- удосконалено методологію дослідження господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави з урахуванням регіонально-галузевих взаємозв'язків між ними та кількісного оцінювання економічної безпеки розвитку сільських територій за такими складовими, як: господарсько-інфраструктурна безпека, безпека сільських

домогосподарств, соціально-гуманітарна безпека, демографічна безпека та безпека природокористування (п. 2.2, с. 171-175; п. 3.4., с. 257-269);

- окреслено напрями адаптації світового досвіду розвитку сільських територій у контексті реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки, які передбачають зміну вектора державної політики з надання прямої фінансової підтримки суб'єктам АПК на користь фінансування проектів розбудови соціально-економічної інфраструктури сільських територій, наближення інституційного базису розвитку цих територій до засад Спільної аграрної політики Європейського Союзу з урахуванням критеріїв продовольчої безпеки (п. 2.3, с. 186-198);

- обґрунтовані політико-управлінські, організаційно-економічні, техніко-технологічні, соціально-культурні і природно-екологічні детермінанти економічної безпеки розвитку сільських територій (п. 3.2, с. 220), як напрями управлінських акцентів державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку сільських територій та основи визначення стратегічних пріоритетів формування інституційного базису відповідного господарського механізму (п. 4.1, с. 288-294);

- розроблено методичні основи стратегічного планування розвитку сільських територій, що передбачають формування стратегії взаємоузгодження державної політики забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку сільських територій з обґрунтуванням пріоритетів, механізмів та інструментів цієї політики на засадах збалансування економічної, соціальної та екологічної сфер сільських територій (п. 4.3, с. 321-324).

Достатньо обґрунтованими є нові рекомендації дисертанта, які стосуються удосконалення інструментарію державної політики активізації господарської діяльності на сільських територіях, методики підвищення результативності господарського механізму розвитку сільських територій на основі його взаємодії із системою економічної безпеки держави, доповнення напрямів покращення бюджетно-фінансового забезпечення розвитку

сільських територій та розширення організаційно-економічного інструментарію реалізації потенціалу сільських територій як основи зміцнення продовольчої безпеки держави.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, які поєднані логікою дослідження розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави. Основний зміст роботи відображає результати виконання дисертантом поставлених наукових завдань.

У вступі автором обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та основні задачі, методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації і впровадження.

У *першому розділі* дисертації автором систематизовано наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека держави» (підрозділ 1.1., с. 60), представлено структурну побудову системи економічної безпеки держави з урахуванням механізму її саморегуляції та подолання внутрішніх загроз і механізму її взаємодії із зовнішнім середовищем (с. 69), окреслено функції системи економічної безпеки держави (с. 71), що дозволило сформулювати визначення «економічної безпеки держави» на основі ресурсно-функціонального підходу (с. 114). Результатом узагальнення та систематизації існуючих наукових трактувань поняття «сільська територія» стала авторська дефініція цієї економічної категорії з виділенням природно-екологічної, адміністративно-управлінської, господарсько-виробничої та соціокультурної складових, функціонування яких спрямовано на реалізацію інтересів сільського населення як одного з ключових завдань системи економічної безпеки держави (підрозділ 1.2, с. 81-83; с. 115). Обґрунтовано взаємозв'язок розвитку сільських територій та економічної безпеки держави

(с. 91), виділено змістовно-функціональні характеристики категорій «розвиток» та «безпека» (підрозділ 1.3, с. 103), що стало основою визначення системно-структурних характеристик господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави (підрозділ 1.3, с. 109; с. 115).

У *другому розділі* роботи досліджено взаємозв'язок понять «небезпека», «загроза» та «ризик» (підрозділ 2.1, с. 118-121) і запропонована графічна інтерпретація взаємодії цих факторів та їх дестабілізуючого впливу на розвиток соціально-економічної системи (рис. 2.1, с. 123), проведено інституційний аналіз і на основі нормативних документів виділено найбільш загрозливі перешкоди функціонуванню господарського механізму розвитку сільських територій (с. 128-131). Це дозволило автору на основі структурно-функціонального підходу провести типологізацію загроз функціонуванню цього механізму. Позитивом цієї частини роботи є детальне опрацювання дисертантом характеристик загроз за кожною типологічною ознакою (с. 134, рис. 2.3; с. 136, табл. 2.1; с. 142, рис. 2.4; с. 144, табл. 2.2; с. 146, рис. 2.5). Розроблено методологію дослідження господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави та методіку оцінки економічної безпеки розвитку сільських територій (п. 2.2, с. 151-153, с. 171-175). Вивчено світовий досвід розвитку сільських територій (п. 2.3, с. 176-196) та запропоновано механізм його адаптації в межах державної політики забезпечення економічної безпеки (с. 197).

Третій розділ роботи містить ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій розвитку сільських територій за статистичними даними 2011-2016 рр. для України (п. 3.1, с. 206-208, 213-215) та для регіонів за 2016 р. (п. 3.1, с. 204, 216-217). Охарактеризовані ключові детермінанти економічної безпеки розвитку сільських територій (п. 3.2, с. 220) та проведена кількісна оцінка окремих показників для України (с. 223-236). На основі аналізу змісту і стану виконання у 2008-2015 рр. фінансової частини «Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015» (п. 3.3, с. 242-246)

дисертантом зроблено висновок про неефективність реалізації державної політики економічної безпеки у сфері розвитку сільських територій (с. 247, 251) із зазначенням основних її недоліків за функціями управління (табл. 3.23, с. 254). Проведений розрахунок інтегральних показників господарсько-інфраструктурної (с. 257), соціально-гуманітарної (с. 262), демографічної (с. 264) складових безпеки та безпеки природокористування (с. 266), що дало можливість оцінити рівень економічної безпеки розвитку сільських територій регіонів України у 2011-2016 рр. (с. 268).

У четвертому розділі дисертації обґрунтовані стратегічні пріоритети та відповідні заходи з удосконалення інституційного базису функціонування господарського механізму розвитку сільських територій (п. 4.1, с. 288-289, 290-294), запропоновано модель структурної перебудови цього механізму (п. 4.2, с. 308) та інструменти її реалізації згідно функцій системи економічної безпеки держави (с. 310-314). Визначено напрями, етапи, пріоритети та механізми реалізації стратегії взаємоузгодження державної політики забезпечення економічної безпеки за компонентами сталого розвитку сільських територій України (п. 4.3, с.321-322, с. 325-332).

П'ятий розділ роботи представляє результати дослідження дисертанта щодо вдосконалення бюджетно-фінансового забезпечення сільських територій та проведення фінансової децентралізації (п. 5.1, с. 348-350, с. 354-355), розроблені прогностичні сценарії формування ресурсів для бюджетного фінансування розвитку сільських територій (с. 356). Запропоновані пріоритетні напрями диверсифікації господарської діяльності суб'єктів сільських територій як засобу зниження загроз економічній безпеці держави (п. 5.2, с. 368-373). На основі результатів економетричного моделювання залежності обсягів виробництва сільськогосподарської продукції від обсягів інвестицій у сільське господарство, середньої заробітної плати працівників, енергозабезпечення сільськогосподарських робіт та обсягів внесених мінеральних добрив (п. 5.3, с. 383-384), автором розроблені основні напрями підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь та

обґрунтовані цільові пріоритети і заходи зміцнення продовольчої безпеки держави (с. 387-390).

У висновках логічно відображено основні науково нові результати дослідження, що підтверджує досягнення окресленої мети через послідовне виконання визначених завдань.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та їх відповідність встановленим вимогам

Результати дослідження опубліковані в одній одноосібній монографії (26,44 д. а.), 5 колективних монографіях, 25 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 2 в електронних наукових фахових виданнях, 8 у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, у тому числі одна у виданні, що входить до наукометричної бази SciVerse Scopus і 2 – до наукометричної бази Web of Science (Thomson Reuters)), 3 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 27 публікаціях апробаційного характеру, 2 аналітичних доповідях. Загальна кількість публікацій за темою дисертації становить 63 найменування, з них 45 одноосібних. Загальний обсяг опублікованих праць становить 71,28 д. а., з них особисто автору належить 55,69 д. а.

Основні положення дисертації упродовж 2014-2017 рр. доповідалися на 29-ти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах.

Ознайомлення з публікаціями Бойка В.В. дозволяє зробити висновок про достатньо повне відображення основних результатів дослідження, що містять елементи наукової новизни, удосконалення теоретичних положень, організаційні рішення та прикладні рекомендації, у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях.

Значущість результатів дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розробці методології удосконалення господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави, основою якого повинна стати взаємодія економічної, організаційно-управлінської, суспільно-соціальної та технічної складових, спрямована на підсилення дії економічних законів, реалізацію економічних та соціальних інтересів держави і суспільства щодо розвитку сільських територій, забезпечення продовольчої безпеки держави.

Практичне значення теоретико-методологічних і науково-практичних положень дисертації полягає у можливості їх використання органами влади на макро- та мезорівні ієрархії управління для реалізації заходів щодо активізації процесів соціально-економічного розвитку сільських територій у контексті вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій та забезпечення економічної безпеки держави. Зокрема, результати дослідження були використані в роботі Міністерства аграрної політики та продовольства України, Торгово-промислової палати України, Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України; Волинської, Херсонської та Львівської обласних державних адміністрацій; Маневицької районної державної адміністрації, Львівської обласної асоціації малого і середнього підприємництва.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Зміст автореферату та його структура повністю відповідають основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертації. Це дозволяє зробити висновок щодо їх ідентичності.

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні питання

Відзначаючи вагому теоретичну і практичну значущість дисертаційної роботи Бойка В.В., необхідно звернути увагу на деякі положення дисертації, які можуть слугувати підставою для дискусії, та окремі недоліки, зокрема:

1. Завдання дослідження передбачають «визначення сучасних тенденцій функціонування господарського механізму розвитку сільських територій», «покращення інституційного базису безпеки функціонування господарського механізму...» та «розробки методичного підходу до вдосконалення господарського механізму...» (с. 36), з чого розуміємо, що йдеться про існуючий механізм. В темі роботи зазначено «формування господарського механізму». А відтак не зрозумілим є, чи необхідно створити, тобто сформувати, новий, відмінний від вже діючого, механізм, чи існує потреба лише його модифікації з урахуванням критеріїв безпеки. Тим більше, що у підрозділі 4.2 йдеться саме про удосконалення господарського механізму розвитку сільських територій (с. 295-298).

2. На с. 53 поданий перелік властивостей безпеки (системність, стійкість, адаптивність, превентивність та надійність), але не вказано об'єкт безпеки. Зазначені властивості повинні використовуватися для характеристики системи безпеки будь-якого об'єкта або безпеки соціально-економічної системи. Зокрема, серед властивостей безпеки дисертантом розглядається «адаптивність як здатність безпеки змінюватися та еволюціонувати відповідно до розвитку параметрів навколишнього середовища, що дає змогу мінімізувати нераціональні витрати на організацію безпеки та ймовірність виникнення конфліктних ситуацій у процесі суспільного обміну». У цьому розумінні адаптивність є характеристикою системи і, разом з іншими властивостями, визначає її стан безпеки. Якщо ж розуміти під безпекою кількісний вимір цього стану, то адаптивність не є її властивістю, оскільки рівень безпеки не може бути саморегульованим і утримуватися в певних межах, наприклад, оптимальних, за відсутності

відповідного механізму регулювання. Це узгоджується й з висновком на с. 61 про доцільність комплексного розуміння безпеки як стану певного об'єкта, умови його стійкого розвитку та результату конкретних управлінських дій.

У зв'язку з цим, до основних функцій системи економічної безпеки держави (рис. 1.3, с. 71) доцільно включити адаптивну функцію, яка забезпечує позитивні зміни і розвиток системи як реакцію на вплив зовнішнього середовища.

3. Рисунки 1.6 (с. 104) і 1.7 (с. 109) можна було б об'єднати в один, вказавши взаємозв'язки елементів господарського механізму розвитку сільських територій з елементами системи економічної безпеки держави та безпекою сільських територій. Наприклад зазначити, які важелі господарського механізму розвитку сільських територій забезпечать активізацію інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств і на які складові економічної безпеки держави це вплине через зміцнення безпеки сільських територій.

4. На рис. 2.5 (с. 146) деформація структури господарського механізму розвитку сільських територій подається дисертантом як наслідок порушення балансу взаємодії природних і виробничих ресурсів, а посилення некерованості розвитку екологічних процесів – як результат деформації господарського механізму. На нашу думку, доцільно також враховувати загрози нерационального використання природних ресурсів, які генеровані недосконалістю організаційно-управлінської надбудови господарського механізму розвитку сільських територій, а також об'єктивні екологічні процеси, які обумовлюють необхідність зміни структурних елементів господарського механізму. Отже, на згаданому рисунку причинно-наслідкові зв'язки могли б бути відображені з урахуванням взаємозалежності природно-ресурсних, екологічних та інституційних дисбалансів.

5. Цікавим є ґрунтовний аналіз економічних і соціальних показників розвитку сільських територій (п. 3.1, 3.2), проведений згідно запропонованого автором методичного підходу у підрозділі 2.2 (с. 173-174).

Але, на наш погляд, презентація результатів дослідження була б змістовнішою, якби автор у цих підрозділах оцінив тенденції зміни показників розвитку сільського господарства з погляду їх відповідності критеріям економічної безпеки. Тобто, добре було б проаналізувати, наскільки фактичні значення індикаторів економічної безпеки розвитку сільського господарства відповідають граничним чи оптимальним межам (значенням).

6. Спірним є використання автором для ідентифікації рівнів економічної безпеки розвитку сільських територій значень меж інтервалів критичної, небезпечної, незадовільної, задовільної та оптимальної зон безпеки згідно «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», про що зазначено на с. 175 дисертації. У зв'язку з тим, що дисертантом було застосовано інший підхід до нормування фактичних значень індикаторів (с. 172), ніж у Методичних рекомендаціях, нормалізовані граничні та оптимальні значення як межі цих інтервалів також потрібно було розрахувати для кожної складової економічної безпеки розвитку сільських територій і для інтегрального показника згортки другого порядку.

Технічним недоліком дисертації вважаємо відсутність у додатках таблиць з результатами нормування індикаторів складових економічної безпеки розвитку сільських територій та вагових коефіцієнтів, які використовувалися для розрахунку інтегральних показників господарсько-інфраструктурної безпеки, соціально-гуманітарної безпеки, безпеки сільських домогосподарств та безпеки природокористування.

7. У підрозділі 3.3 дисертантом проаналізовано детермінанти економічної безпеки розвитку сільських територій і, на цій основі, зроблено висновки про важливість економічних і соціальних чинників (с. 231) та про істотні деструктивні впливи і дисбаланси у вихідних передумовах забезпечення належного рівня безпеки (с. 238). Проте, застосування методу чутливості інтегрального показника до зміни індикаторів у підрозділі 3.4

дозволило б автору не лише ідентифікувати найбільш впливові детермінанти та найістотніші загрози безпеці, але й логічно завершити SWOT-аналіз (с. 238), опрацювавши заходи зниження найбільш впливових загроз за рахунок використання можливостей та зміцнення слабкостей.

8. Результати експертного опитування щодо різноманітних проблем розвитку сільських територій розпорошені по тексті підрозділів 3.2, 3.3 і 3.4. На нашу думку, доцільно було б їх зосередити у підрозділі 3.2 із зазначенням кількісних і якісних характеристик експертної групи та оцінки компетентності експертів.

Загалом наведені вище зауваження та побажання не знижують наукової та практичної цінності проведеного дисертантом дослідження і не впливають на загальний висновок. Робота є завершеною, оригінальною науковою працею, яка заслуговує позитивної оцінки.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Бойка В. В. дає підстави зробити висновок про те, що робота на тему «Формування господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, має теоретичне й практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне вирішення важливої актуальної наукової проблеми, що полягала у розробці теоретико-методологічних і прикладних підходів до формування господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави. За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати та висновки відповідають паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). Автореферат повністю відповідає змісту дисертації.

Дисертаційна робота «Формування господарського механізму розвитку сільських територій в системі економічної безпеки держави» є завершеним науковим дослідженням, що за структурою, змістом, оформленням та повнотою висвітлення результатів у наукових виданнях відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року щодо докторських дисертацій, а її автор, Бойко Віталій Володимирович, заслуговує присудження ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин Запорізького
інституту економіки та інформаційних технологій

Бабець І.Г.

Лідила засвідчує
директор ІІТ

А.Г. Пилипчук